RUDOLF STEINER

Secretul temperamentelor umane

Rezumat din trei conferinte (Berlin 1909)

Traducere: Sabina Stanciu

Este o opinie larg răspândita şi justificată, în toate ramurile vieţii spirituale umane, că pentru om cea mai mare enigmă în cadrul vieţii noastre fizice este chiar omul. Putem să spunem chiar că o bună parte din activitatea noastră ştiinţifică şi cea a gândirii (sub multele sale forme) are drept scop rezolvarea enigmei "om" şi cunoaşterea pe cât posibil a esenţei naturii umane.

Pornind din puncte diferite, ştiinţa naturii şi ştiinţa spiritului încearcă ambele să rezolve această mare enigmă. Orice cercetare serioasă în domeniul naturii îşi propune până la urmă să rezume toate procesele naturale pentru a ajunge prin intermediul lor la legile care le guvernează. Cercetarea spirituală la rândul ei investighează izvoarele fiinţei pentru a înţelege esenţa omului şi a penetra destinul.

Dacă nu putem să ne înşelăm asupra faptului că cea mai mare enigmă a omului este omul însuşi, acest adevăr va putea fi aprofundat prin realitatea vieţii, în contactele cotidiene cu aproapele nostru; fiecare dintre noi este o enigmă pentru ceilalţi şi pentru sine, mulţumită naturii sale şi a firii.

Când suntem tentaţi să rezolvăm enigma "om" ne ocupăm mai ales de omul în

general, adică fără să ne băgăm în detaliile caracteristicilor sale individuale şi deja aceasta nu este o sarcină simplă. Azi nu ne vom ocupa de problemele generale ale existenţei, în schimb vom aborda problema (tot atât de importantă) fiecărui individ pe care îl întâlnim. Cât de diferiţi sunt oamenii în individualitatea lor!!!

Enigma omului luat ca individ aparte trebuie să devină pentru noi de maxim interes, pentru că întreaga noastră viaţă socială, raportul cu aproapele nostru, depinde nu atât de inteligenţă cât de sentimentul cu care ne apropiem de indivizii cu care avem de-a face zi de zi. Cât este de greu să înţelegem diferitele aspecte ale firii persoanelor pe care le întâlnim! In viaţă foarte important este să vedem clar complexitatea naturii indivizilor cu care intrăm în contact. Doar cu timpul putem spera să rezolvăm enigma individuală a fiecărei persoane, căci între natura generală a omului şi cea particulară a fiecărei individ este o mare diferenţă. Ştiinţa spiritului sau antropozofia are o sarcină specială, ea se ocupă chiar de natura individului. Nu numai că ea trebuie să ne explice natura generală a omului, ci trebuie să ne dea o cunoaştere capabilă de a pătrunde în viaţa noastră cotidiană, în sentimentele noastre şi în senzaţiile noastre. Şi cum sentimentele şi senzaţiile noastre se manifestă cel mai bine prin conduita noastră faţă de aproapele nostru, e clar că fructul cunoaşterii antropozofice va consta în comportamentul pe care îl vom avea faţă de ceilalţi mulţumită acelei cunoaşteri.

In sens antropozofic,omul care ni se prezintă prin aspectul său exterior este doar o parte din entitatea umană. In concepţia materialistă, aspectul exterior al omului şi activitatea raţională legată de percepţii reprezintă tot omul. Ştiinţa spiritului ne arată că entitatea umană e cu mult mai complexă. De multe ori o cunoaştere mai profundă a naturii umane permite să vedem fiecare individ în lumina potrivită. Ştiinţa spiritului trebuie să ne indice sâmburele interior al omului. Putem şi să sperăm să cunoaştem exteriorul dacă ne scufundăm în cunoaşterea interiorităţii spirituale.

In vastul câmp care stă între natura umană în general si cea individuală se prezintă multe laturi comune unor grupe întregi de indivizi, ele fac parte din atributele entităţii umane pe care le vom studia azi si care sunt denumite de obicei temperamente. Cuvântul „temperament" ne arată imediat că enigmele sunt tot atâtea câţi sunt oamenii. Multiplicitatea si diversitatea oamenilor în cadrul tipurilor fundamentale este de aşa natură că justifică opinia că adevărata enigmă a existentei se exprimă în speciala dispoziţie de la baza fiinţei numită temperament.

Când întâlnim pe cineva, noi percepem un tot din acel caracter al său fundamental şi putem doar să sperăm că ştiinţa spiritului ne poate lumina destul şi asupra firii temperamentului, deoarecc se spune că temperamentele pornesc din interior şi ele se exprimă în tot ceea ce apare exterior omului. Cu o observare naturală exterioară enigma omului nu poate fi rezolvată; ne putem apropia de intonaţia particulară a fiinţei umane doar prin cunoaşterea a ceea ce ştiinţa spiritului ne poate spune despre aceast

Deci, e adevărat că fiecare în parte ni se prezintă cu un temperament al său special, dar putem totuşi distinge diferite grupe de temperamente.

Vorbim în principal de 4 temperamente: SANGVINIC, COLERIC, FLEGMATIC şi MELANCOLIC. Deşi în aplicarea sa la fiecare individ în parte această diviziune nu este totalmente potrivită, putem să distingem 4 grupe de oameni, după temperament; chiar dacă în fiecare individ temperamentele sunt amestecate în modul cel mai variat; putem doar să vorbim despre predominarea „acestui" sau „acelui" temperament, în „aceasta" sau „cealaltă" trăsătură a individului respectiv;

Deja faptul că pe de-o parte temperamentul îi individualizează şi îi împarte pe oaimeni, iar pe de altă parte îi grupează, ne arată că temperamentul pe de-o parte are de-a face cu nucleul intim esenţial uman şi pe cealaltă cu natura umană în general. Astfel temperamentul ne indică două direcţii. Dacă vrem să-i aflăm secretul, este necesar să ne întrebăm: în ce mod temperamentul se referă la natura umană generală? In ce mod el duce la nucleul esenţial uman, la adevărata interioritate umană?

E natural că ştiinţa spiritului este chemată să răspundă la astfel de întrebări; ea trebuie să ne conducă până la sământa esenţială umană. Omul pe pământ aparţine unei comunităţi, dar el este în acelaşi timp o fiinţă independentă, în sensul ştiinţei spiritului, odată ce intră în existenţa terestră el întâlneşte două curente de viaţă ce se întrepătrund.

Să observăm natura umana prin ştiinţa spiritului : observăm întâi de toate că în om apare "ceva" mulţumită căruia suntem introduşi în linia ereditară. Aceasta porneşte din individ către părinţi şi strămoşi, şi ne relevă calităţile moştenite de la tată, mamă, bunici, de la strămoşi etc. Sunt calităţi care noi la rândul nostru le transmitem descendenţilor. Ceea ce se transmite astfel de la strămoşii individului este denumit în viaţă şi în ştiinţă "calitate" sau "caracteristică ereditară". Omul esle deci introdus în linia ereditară, şi este clar că poartă în sine până în nucleul fiinţei sale calităţi care există în mod clar doar mulţumită eredităţii. Multe lucruri se pot explica cunoscându-i strămoşii. Goethe, un cunoscător profund al sufletului, se exprima astfel în ceea ce priveşte personalitatea sa:

„Am de la tată statura,
conduita serioasă în viaţă;
de la mamă, firea jucăuşă
şi dorinţa de a povesti."

Referindu-se la caracteristicile ereditare, marele om doreşte a ne indica chiar şi unele dote morale ale sale. Trebuie spus însă că un om poate fi explicat doar până la un anumit punct prin caracteristicile ereditare. Desigur că concepţia materialistă ar dori să explice complet fiecare individ prin ereditate, chiar şi esenţa şi calităţile sale spirituale, neobosindu-se să clarifice că şi calităţile geniale ale omului pot fi explicate găsindu-le semnele în vreunul din strămoşi sau rude. Aproape că nu se vrea a se vedea într-un individ altceva decât o sumă de calităţi deja existente în strămoşi. Dar pentru cine vrea să pătrundă sub spoiala aparentă, să pătrundă natura umană, apare clar că pe lângă cele moştenite, fiecare dintre noi poartă în sine ceva ce poate fi definit ca "proprietate orginară", ceva ce studiat atent nu poate fi atribuit nici unui strămoş. Astfel se exprimă, ştiinţa spiritului în această problema chiar dacă aici nu vom putea explica totul.

Ea spune: este desigur adevărat că omul este pus într-un curent numit ereditate. Acestui fapt i se adaugă un altul: nucleul esenţial interior al spiritului uman. Ceea ce omul duce cu el din lumile spirituale se uneşte cu ceea ce îi dau tatăl, mama şi strămoşii. La ceea ce provine din generaţii se uneşte ceva ce nu provine de la strămoşi, părinţi şi rude ci din cu totul altă parte şi care trece din existenţă în existenţă. Pe de-o parte se moşteneşte de la părinţi o calitate sau alta; se vede însă cu timpul că urmărindu-i dezvoltarea, fiecare individ relevă ceva, un nucleu, un element care evoluează şi care este fruct al vieţilor precedente şi niciodată nu ar fi putut fi moştenit.

Ceea ce găsim într-un om pătrunzând în profunzimea sufletului său, putem să explicăm doar prin cunoaşterea unei mari legi care cuprinde multe fenomene şi care în fond nu este decât consecinţa unor legi naturale, este legea repetalelor vieţi terestre astăzi

aşa de controversată, nu e altceva decât cazul special al unei legi universale, consecinţa cursului vieţii.

Legea nu ne va apărea foarte paradoxală, dacă ne gândim la un mineral neînsufleţit, la un cristal de stâncă. El are o formă regulată. Distrus fiind el în urma sa nu lasă nimic, nimic care să rămână, să poată fi transmis altor cristale de stâncă. Cristalul nou nu primeşte nimic de la cel vechi. Dacă trecem de la lumea mineralelor la lumea vegetalelor, vedem clar că planta nu se reproduce după aceeaşi lege care formează cristalul de stâncă. O plantă poate să se nască numai dacă derivă din altă plantă,din planta mamă. Aici "forma" este conservată şi transmisă noii fiinţe. Dacă ajungem apoi până la lumea animală, găsim o "evoluţie a speciei". Ştim că în secolul al XIX-lea s-au obţinut cele mai mari rezultate în cercetările asupra evoluţiei speciilor. Nu numai că o formă se obţine din alta ci fiecare animal repetă în pântecele mamei sale formele anterioare,fazele evoluţiei inferioare deja traversate de predecesori. În regnul animal întâlnim, deci evoluţia speciei. La om în schimb întâlnim, nu numai o evoluţie a speciei, a stirpei ci şi o evoluţie a individualităţii. Ceea ce omul câştigă în timpul vieţii prin educaţie şi experienţă nu va fi pierdut, cum nu va fi pierdut ceea ce curge prin linia genealogică a animalelor. Va veni un timp când nucleul esenţial al omului va fi recunoscut ca provenind dintr-o existenţă precedentă şi va fi un fapt cunoscut că esenţa umană este fructul unei existenţe anterioare. Cu această lege, aşa cum s-a mai întâmplat cu o alta, multe se vor schimba în lume. Se va trece peste obiecţiile faţă de această învăţătură, aşa cum s-a trecut cu ani în urmă peste obiecţiile doctoranzilor care credeau că viul poate să se nască din neînsufleţit. Până în secolul al XVII-lea oamenii de ştiinţă credeau că se pot naşte viermi şi chiar peşti din mâlul râurilor. A fost un italian, marele om de ştiinţă naturalist Francesco Redi (1627-1697) cel ce a susţinut în mod energic că viul poate naşte doar viu şi a demonstrat că ceea ce are viaţă poate proveni doar din altceva ce are viaţă, nu din neînsufleţit. Din această lege putem deduce o alta: ceea ce este animic-spiritual poate proveni doar din animic-spiritual. Redi a fost mult combătut pentru aceste teorii,cu greu a scăpat de un destin similar al lui Giordano Bruno (1548-1600). Azi rugul nu mai este la modă, dar cine aduce o teorie nouă ca cea că partea animic-spirituală poate deriva doar dintr-o altă parte animic-spirituală, chiar dacă nu va fi ars,va fi considerat nebun. Va veni timpul când "fără sens" va fi considerată teoria că individul ar trăi o singură dată şi că nu există un "ceva permanent" care se uneşte caracterelor ereditate. Ştiinţa spiritului ne arată cum linia ereditară se revarsă în linia noastră personală.

Vom vorbi acum despre celălalt curent despre care cultura modernă vrea să ştie cât mai puţin. Ştiinţa spiritului ne pune în faţa marelui fenomen al reîncarnării şi al Karmei. Ne arată cum nucleul interior esenţial uman descinde din lumile spiritului şi se uneşte cu ceea ce este dat de linia ereditară, cu ceea ce mama şi tata pot să-i transmită.

Pentru ştiinţa spiritului sâmburele fiinţei este învăluit într-un "ambalaj" exterior format din ceea ce derivă din linia ereditară. Cum pentru ceea ce este exterior, pentru formă, figură, facem referinţă la mamă, tată, strămoşi, tot aşa pentru a înţelege omul în interiorul său ne vom referi la ceva complet diferii, la o viaţă anterioară.

Făcând abstracţie de ereditate trebuie să căutăm sâmburele spiritual al fiinţei umane care există deja de milenii şi care de milenii din nou şi din nou a reintrat în existenţă şi care azi s-a reunit cu ceea ce mama şi tata i-au putut transmite. Oricine când intră în viaţa fizică are în urma sa o serie de vieţi, iar aceasta nu are nimic de-a face cu ceea ce face parte din linia ereditară. Trebuie să ne întoarcem cu multe secole în urmă

pentru a descoperi care a fost viaţa trecută a unui om şi când a trecut peste pragul morţii, trecut peste acest prag el trăieşte în lumile spirituale în alte forme de existenţă; ajuns momentul de a se întoarce în lumea fizică el îşi caută un cuplu de părinţi (cuplul său de părinţi).Trebuie deci să ne întoarcem în spiritul omului şi al încarnării sale anterioare la ceea ce a cucerit atunci pentru sine. Inclinaţiile, dispoziţiile, facultăţile unui om în viaţa sa de toate zilele derivă dintr-un patrimoniu pe care şi l-a făcut în viaţa precedentă. Din viaţa precedentă fiecare poartă cu sine anumite caracteristici şi calităţi şi până la un anumit punct şi propriul destin. Aceasta determină în el reacţii la propriile acţiuni din trecut determinând astfel întâmplările noii sale vieţi. În acest fel duce cu sine din alte încarnări "nucleul" său intim, esenţial şi îl re-îmbracă cu ceea ce îi este transmis de ereditate. Am spus toate acestea pentru că este important, şi în aceste vremuri cu greu se crede în acest „nucleu esenţial interior" uman şi reîncarnarea este considerată o fantezie. Gânditorii materialişti o consideră ilogică şi o combat mereu; putem afirma că tot ceea ce este în om este ereditar şi creditat, fiecare caracteristică, o regăsim în vreunul din strămoşi. Şi ştiinţa spiritului o recunoaşte şi admite. Astfel într-o familie de muzicieni, geniul muzical se transmite; toate acestea servesc doctrinei eredităţii. Se emite chiar o lege: rareori un geniu va apare la începutul unei linii ereditare şi mult mai des va apare la sfârşitul ei. Aceasta vrea să fie o probă că geniul este ereditar. Se face acest raţionament: cineva are anumite facultăţi este deci, un geniu. Plecăm în trecutul acestui geniu căutând urme de genialitate în strămoşii săi, se găseşte la aceştia prezenţa aceloraşi aptitudini; astfel se demonstrează că toate acestea se adună în ultima generaţie şi se deduce că geniul este ereditar. Pentru cine urmăreşte logic acest fir, ceea ce rezultă ar fi chiar contrariul. Este oare o probă faptul că se pot găsi anumite calităţi ale geniului în strămoşi săi?! Nu demonstrează nimic altceva decât că sâmburele esenţial uman poate explica viaţa sa în conformitate cu instrumentul său corporal. Nu demonstrează nimic altceva decât că cel ce cade în apă se uda. Este normal şi evident că se reuneşte în sine parte din elementul în care se găseşte, pentru că e clar că elementele obţinute prin ereditate de la mama şi tata care le transmit fiinţei care coboară din lumea spirituală vor avea urme de la strămoşi. Omul se înveleşte cu ceea ce primeşte de la strămoşii săi. Ceea ce ar trebui să fie o probă, ar putea servi la a demonstra tocmai contrariul şi anume că geniul nu se moşteneşte. Dacă geniul s-ar moşteni ar trebui să-l găsim la începutul liniei ereditare, nu la sfârşit! Dacă am putea demonstra ca sunt copiii sau nepoţii cei în care se transmit caracteristicile ereditare, am putea demonstra că geniul este ereditar; dar lucrurile nu stau aşa. Nu este deloc logic să atribuim calităţile spirituale liniei genealogice. Trebuie să corelăm calităţile spirituale la ceea ce purtăm din încarnările precedente.

Observând curentul în care se găseşte linia ereditară, vedem că ne găsim într-o linie care ne transmite anumite calităti: omul se prezintă cu calităţile familiei, poporului, rasei. Diferiţii copii ai aceleaşi familii au anumite calităţi date. Cât despre entitatea individuală adevărată va trebui să spunem: în sânul familiei, poporului, rasei se naşte un nucleu esenţial animico-spiritual care se învăluie în învelişuri date de strămoşi, dar poartă cu sine calităţi individuale nete. Trebuie deci să ne întrebăm: în ce fel se stabileşte armonia dintre nucleul esenţial uman, care a primit diferitele sale calităţi cu multe secole în urmă şi calităţile unei familii, rase, popor, împletite în învelişul în care nucleul se îmbracă? - se poate stabili o armonie? - nu este ceva atât de individual că se contrazice acest element ereditar? Astfel se naşte problema arzătoare: cum poate spiritul din alte lumi, care trebuie să-şi caute tatăl şi mama, să se unească cu elementul fizic-corporal? -

cum se poate îmbrăca în acele trăsături corporale care-l situează într-o anumită linie ereditară? Vedem deci în omul care ni se prezintă în lume, confluenţa a două curente. Vedem pe de-o parte ceea ce primim de la familia sa şi pe de alta ceea ce s-a dezvoltat din esenţa umană intimă: calităţi, dispozitii, facultăţi interioare şi destin exterior. Trebuie să se creeze un echilibru între aceste 2 curente. Din ele este format fiecare om. Pe de-o parte trebuie să-şi adapteze propria fiinţă intimă la sine însuşi şi pe de altă parte să se adapteze la caracterele ereditare. Se vede cum fiecare are imprimată la maximum fizionomia strămoşilor, şi astfel poate fi derivată propria fiinţă din strămoşii săi.

Pentru că nucleul esenţial uman nu are nimic de-a face cu ceea ce este ereditar, trebuie doar să se adapteze la ceea ce îi este cel mai potrivit; vom înţelege şi că la ceea ce a trăit poate secole întregi, într-o lume cu totul diferită de cea actuală, şi acum s-a trezit din nou, în această lume, îi trebuie un element mediator; vom înţelege că încarnându-se îi trebuie un element potrivit lui care trebuie să fie un element intermediar, o legătură între individ şi umanitatea generică în care îl aduc pe lume familia, poporul, rasa. Intre elementul pe care-l aducem cu noi din viaţa precedentă şi cel ce ne este dat de familie, rasă şi strămoşi există un "tot" intermediar care are calităţi mai generice şi totodată mai capabile de individualizare. Acest "tot" care se află în mijloc între linia ereditară şi cea individuală se exprimă prin cuvântul: TEMPERAMENT.

Temperamentul putem spune că exprimă aproape fizionomia individualităţii interioare, înţelegem astfel cum într-un individ se colorează mulţumită temperamentului caracteristicile ce sunt primite prin ereditate dintr-o serie de generaţii. Temperamentul este la mijloc intre calităţile pe care le aducem cu noi ca individ si cele pe care le primim pe linie ereditară. Unindu-se cele doua caracteristici se colorează reciproc. Cum albastrul şi galbenul unindu-se formează verdele, aşa şi cele două curente în om, unindu-se formează temperamentul. El este o interfaţă între cele ereditare şi ceea ce s-a obţinut în nucleul nostru individual interior.

Este ca şi cum nucleul uman când coboară se înconjoară de o lumină spirituală, de calităţile care aici îl aşteaptă; cu cât se adaptează mai bine la acestea, cu atât mai bine se amestecă între ele culoarea mediului în care se naşte cu cea a prerogativelor pe care le aduce cu sine. De aici iradiază sufletul uman şi caracterele naturale moştenite. Temperamentul are locul din mijloc dintre atitudinile transmise pe linia genealogică şi tendinţele primite din încarnările anterioare. Temperamentul echilibrează eternul cu tranzitoriul.

Acest echilibru se datorează existenţei unui raport bine determinat între diferitele părţi constituente ale naturii umane. O înţelegem în detaliu numai dacă observăm toată natura umană în sensul ştiinţei spiritului. Numai de la ea ajungem la secretul temperamentelor umane. Ştim că omul, aşa cum ne apare în viaţă, e sumă şi sinteză a celor două curente până aici descrise, şi este deci o entitate cvadruplă (adică formată din 4). Văzut în complexitatea sa el constă din corp fizic, corp eteric (corp vital), corp astral şi "EU".

Întâi de toate ni se prezintă partea care este perceptibilă simţurilor, unica admisă de gândirea materialistă dar care pentru ştiinţa spiritului este doar unul din elementele entităţii umane, elementul pe care îl are în comun cu regnul mineral, adică corpul fizic. Ceea ce numim în ştiinţa spiritului **corp fizic** este un tot de legi chimice şi fizice proprii omului şi naturii înconjurătoare. În afara lor, cunoaştem părţi componente superioare suprasensibile ale naturii umane, la fel de reale şi esenţiale ca şi corpul fizic.

Prima este **corpul eteric,** care rămâne unit de cel fizic, pe tot timpul vieţii până la moarte când se despart. Deja a doua parte componentă a naturii umane este numită de ştiinţa spiritului **corp eteric** (sau vital), dar se poate numi şi **corpul sistemului glandular** şi nu este mai vizibil ochilor noştri decât sunt culorile pentru ochii unui orb din naştere. Dar totuşi există, există şi este perceptibil pentru ceea ce Goethe numeşte „ochii spiritului"; şi este mai real decât corpul fizic fiind modelatorul şi constructorul acestuia. Corpul eteric sau vital luptă încontinuu între naştere şi moarte contra decadentei fizice. Un produs mineral oarecare, de exemplu un cristal, cu forţele propriei substanţe menţine întotdeauna forma sa. Dar corpul fizic viu nu poate fi astfel: forţele fizice acţionează încontinuu pentru a distruge corpul fizic al formei de viaţă respective, ceea ce se poate bine vedea după moarte, când forţele fizice distrug formele vieţii. Pentru ca aceasta să nu se petreacă în timpul vieţii, corpul eteric (vital) duce o luptă continuă.

A treia parte componentă a entităţii umane este purtătoare de plăcere, suferinţă; fericirc şi durere, instincte, pasiuni. Ea creează fluxul şi refluxul de sentimente şi senzaţii şi chiar a reprezentărilor relative la idealurile noastre morale şi se numeşte **corp astral.** Să nu fie cu supărare, dar l-am putea numi **corp al nervilor.** In el ştiinţa spiritului vede ceva real. Acest corp de impulsuri şi dorinţe intense nu este pentru ea un efect al corpului fizic ci este chiar cauza: ştiinta spiritului ştie că corpul fizic a fost construit din acest element animic-spiritual.

Am enumerat deja 3 părţi componente ale entităţii umane, superioară acestora este cea datorită căruia omul se ridică deasupra tuturor fiinţelor, deţinând coroana creaţiei pe pământ; este purtătorul "Eu-lui" uman, care în mod misterios, dar evident dă facultatea de autoconştiintă. Corpul fizic este un element pe care omul îl are în comun cu toată lumea vizibilă înconjurătoare; corpul eteric doar cu plantele şi animalele, corpul astral numai cu animalele. Dar a patra parte, el singur o are: "Eu-1" - datorită lui el se ridică deasupra celorlalte "creaturi" vizibile. Ea este ceea care ne permite să ne spunem "eu", să fim autonomi.

Ceea ce vedem fizic - vorbind - este doar o expresie ale celor 4 părţi componente ale entităţii umane. Sângele, acest straniu "lichid" în mişcarea sa circulară este expresie şi purtătoare a "Eu-lui". Expresia fizico-sensibilă a corpului astral este sistemul nervos. Expresie a corpului eteric, sau a unei părţi din el, este sistemul glandular, în timp ce corpul fizic se exprimă prin organele senzoriale. In entitatea umană s-au întâlnit cele 4 părţi componente - observând omul în complexitatea lui putem spune că este construit din corpul fizic, eteric, astral şi ,"Eu".Ceea ce apare ochiului fizic este corpul fizic şi poartă clar întipărite semnele ereditate. Şi calităţile care trăiesc în corpul eteric, în partea care combate contra decăderii corpului fizic, fac parte din linia genealogică. Cât despre corpul astral, el este prin calităţile sale foarte intim legat de sămânţa esenţială umană. Când ajungem în intimitatea nucleului, la adevăratul "Eu", găsim în el ceea ce trece din încarnare în încarnare şi ce apare ca un mediator care iradiază proprietăţile sale esenţiale către exterior. Când omul intră în plan fizic, aceste 4 părţi trebuie să se adapteze una alteia, iar ele acţionează în moduri diferite, influenţându-se una pe cealaltă.

Din acţiunile de schimb dintre corpul astral şi "Eu", dintre corpul fizic şi eteric, din întrepătrunderea celor două curente, rezultă în natura umană **temperamentele.** Ele depind deci de individualitatea umană care se încorporează în linia ereditara. Dacă omul nu ar putea configura în acest fel esenţa sa interioară, orice descendent dintr-o stirpe nu ar fi decât rezultanta predecesorilor săi.

Forţa care în linia ereditară conferă caracterul individual este forţa temperamentului; aici stă secretul temperamentelor.

Părţile componente umane exercită între ele o acţiune de schimb; şi pentru că cele două curente se revarsă în om la intrarea lui în lumea fizică, se produce un amestec divers între cele 4 părţi componente; una dintre ele va fi **dominantă** şi va da culoare celorlalte trei. In funcţie de dominarea mai mare sau mai mică a uneia din părţi asupra celorlalte omul se va prezenta cu un temperament diferit.

Nuanţa specială a firii umane, culoarea specială a temperamentului, depinde de forţa şi puterea cu care una din părţi se impune asupra celorlalte. Entitatea primordială eternă a omului, care trece din încarnare în încarnare se manifestă de fiecare dată în aşa fel încât să determine o anumită acţiune reciprocă între cele 4 părţi ale naturii umane: Eu, corp astral, corp eteric şi corp fizic; dintr-o astfel de acţiune derivă firea omului, nuanţa care se numeşte temperament.

Dacă nucleul esenţial colorează corpul fizic şi cel eteric, ceea ce rezultă exercită o influenţă asupra fiecăreia dintre părţi; aşa impresia pe care ne-o facem despre calităţile unei persoane depinde dacă nucleul esenţial a acţionat mai puternic asupra corpului fizic sau corpul fizic a acţionat mai puternic asupra nucleului esenţial. In funcţie de ceea ce este omul, poate intluenţa una din părţi; după reacţia asupra celorlalte părţi rezultă temperamentul său.

Când se reîncarnează, nucleul esenţial uman poate exercita o anumită influenţă asupra uneia sau alteia din părţile acestea componente. Omul poate da un plus de forţă propriului "Eu"; sau din cauza unor determinante experienţe din viaţa precedentă, poate exercita o influenţă asupra celorlalte părţi constituente.

Dacă mulţumită propriilor destine "Eu-l" s-a întărit în aşa măsură încât forţele sale predomină între cele patru părţi ale naturii umane şi le domină pe celelalte trei se formează temperamentul **COLERIC.** Dacă omul este supus în mod special influxului forţelor **corpului astral** vorbim de temperament **SANGVINIC.**

Dacă dominant asupra celorlalte este **corpul eteric** (vital), acesta imprimă natura sa specială şi determină un temperament **FLEGMATIC.**

Dacă în natura umană predomină **corpul fizic** cu legile lui, adică nucleul esenţial nu a reuşit să întreacă anumite asperităţi ale corpului fizic, vom avea un temperament **MELANCOLIC.**

Raportul dintre diferitele părţi este determinat de combinarea elementului efemer cu cel etern.

Am spus deja că cele 4 părţi componente se exprimă în exterior. Avem o mare parte a corpului fizic ca directă exprimare al principiului fizic vital. Corpul fizic ca atare se exprimă numai prin corpul fizic, deci la melancolic nota fundamentală exterioară este dată de corpul fizic.

Expresia fizică a corpului eteric este sistemul glandular - de aceea este acest sistem cel ce dă nota fizică fundamentală la flegmatic.

Exponentul fizic al corpului astral trebuie considerat sistemul nervos. Sistemul nervos exprimă la nivel fizic, corpul astral; la sangvinic trebuie să căutăm nota fundamentală a corpului fizic în sistemul nervos.

Circulaţia sângelui, energia pulsatilă a sângelui este expresia "Eu-lui". "Eu-l" se exprimă prin intermediul circulaţiei şi al predominării activităţii sanguine: se manifestă prin excelenţă în elementul impetuos şi focos al sângelui. Când ne putem ocupa la nivelul

mai fin de legătura dintre "Eu" si celelalte părţi constituente, când de exemplu "Eu-l" exercită o anumită dominare, sau o putere 'specială' asupra vieţii senzaţiilor si reprezentărilor, asupra sistemului nervos, vom numi coleric temperamentul unui om în care orice porneşte de la "Eu-l" său, iar tot ceea ce simte, simte pe cât "Eu-l" său este mai puternic. Elementul caracteristic al "Eu-lui" se prezintă ca o calitate urcătoare; vedem deci că în coleric predomină sistemul vascular.

Temperamentul coleric se va arăta activ într-un sânge cu pulsaţii energice. Când la nivelul spiritual predomină activitatea "Eu-lui", iar la cel fizic activitatea sângelui vom vedea această forţă intimă şi profundă că susţine în mod energic organizarea. Vom vedea comportamentul "viteaz" prin care colericul se confruntă cu lumea afirmând forţa "Eu-lui". Toate acestea sunt consecinţa "Eu-1 ui". Colericul este deci cel ce vrea să se afirme cu orice preţ. Firea sa agresivă, tot ce are de-a face cu natura sa ambiţioasă atât de dezvoltată, trebuie văzut ca o consecinţă a circulaţiei sângelui.

Când în om predomină corpul astral, aceasta se manifestă fizic în funcţiunile sistemului nervos, instrument al senzaţiilor în continuu flux şi reflux. Acţiunea corpului astral se manifestă în viaţa gândurilor, imaginilor, cine este de temperament sanguinic va avea predispoziţia de a trăi într-o fluctuaţie continuă a senzaţiilor şi, sentimentelor, în imaginile vieţii sale reprezentative.

Să clarificăm raportul dintre corpul astral şi "Eu". Corpul astral operează între sistemul nervos şi sânge şi această legătură este tangibilă. Dacă ar exista numai temperamentul sangvinic, dacă ar funcţiona numai sistemul nervos ca expresie predominantă a corpului astral, omul ar avea o viaţă schimbătoare, de imagini şi reprezentări; ar trăi într-un haos de figuri care apar şi dispar. S-ar găsi la dispoziţia unui ocean mişcător de senzaţii, de imagini şi percepţii. Când corpul astral şi sistemul nervos predomină, se întâmplă ceva de acest gen: sangvinicul se abandonează fluctuaţiei senzaţiilor, maginilor etc. ar forţele "Eu-lui" împiedică aceste imagini de a se transforma în ceva ireal; numai pentru că "Eu-1" le domină se poate stabili în ele ordine şi armonie. Dacă această dominare a "Eu-lui" nu ar fi, imaginile acestea ar fluctua încontinuu şi omul n-ar mai avea nici o putere asupra lor.

In sfera fizică sângele mărgineşte activitatea sistemului nervos. Circulaţia sângelui, sângele ce curge, frânează activitatea sistemului nervos, guvernează fluctuanta viaţă senzitivă, domină activitatea nervilor. Ce se va întâmpla când lipsesc aceste frâne, când avem sânge puţin, când suntem anemici ?!

E clar că lipsa globulelor roşii îl vor face pe omul anemic să-şi facă iluzii, să bată câmpii şi chiar să aibă halucinaţii. E clar deci că sângele ţine în frâu sistemul nervos. Pentru a nu deveni sclavii propriului sistem nervos, a frământării vieţii senzitive, trebuie să existe un echilibru între corpul astral şi "Eu", în termenii fiziologiei - între sistemul nervos si sânge.

Dacă predomină corpul astral si sistemul nervos, deoarece sângele nu reuşeşte să creeze un echilibru, atunci omul se va interesa în mod straniu de un obiect, apoi rapid îl va abandona pentru a se îndrepta către un altul, nu va fi perseverent. Consecinţa va fi că el se va putea entuziasma rapid pentru orice îi vine de la lumea exterioară, fără a putea să se frâneze sau să demonstreze consecvenţă, interesul abia stârnit se pierde. In această entuziasmare rapidă dar şi în trecerea rapidă de la un obiect la altul vedem expresia astralităţii care este predominantă la sangvinici.

Sangvinicul nu se poate opri la o impresie, asupra unei imagini, atenţia lui nu se

poate focaliza asupra unui obiect. Trece rapid de la o întâmplare la alta, de la o reprezentare la alta, demonstrează o fire volubilă. Asta se poate observa foarte bine în copilul sangvinic, asta ne preocupă: e uşor să-i atragi atenţia, e uşor ca o imagine să acţioneze asupra lui stârnindu-i interesul, dar atenţia şi interesul său tot atât de uşor vor pieri.

Când în om predomină corpul eteric (vital) care reglează intern procesele vieţii şi creşterii, de care depinde starea de bine sau rău, atunci el se simte tentat de a se aşeza comod în propria interioritate.

Corpul eteric are un fel de viaţă interioară; corpul astral se explică prin interesul fată de lume; "Eu-1" este purtătorul acţiunilor noastre, al dorinţelor noastre îndreptate către exterior.

Când se manifestă corpul eteric (vital) care echilibrează între ele diferitele funcţiuni, stârnind o bunăstare generală, când predomină o viată interioară care se bazează pe sine în bunăstare, se poate întâmpla ca subiectul, trăind în largul său într-un organism în care totul merge bine, să fie înclinat a exterioriza ceea ce are înlăuntrul său şi să dezvolte astfel o voinţă tenace. Cu cât se va situa mai bine în interiorul său, cu atât mai mult se va adecva lumii exterioare; în excedenta unei astfel de situaţii vom obţine un temperament flegmatic.

In melancolic, am văzut că corpul fizic, partea cea mai densă a entităţii umane, predomină asupra celorlalte părţi. Trebuie să fim stăpâni pe propriul corp ca şi cum suntem stăpânii unei maşini de care ne servim. Dar de câte ori corpul fizic preia conducerea simţim cum nu mai suntem stăpâni, că nu-1 putem domina. Corpul fizic este acel instrument care trebuie dominat de părţile sale constituente superioare; dar în acest caz corpul fizic a devenit stăpân şi opune rezistenţă celorlalte părţi. Devenind incapabil de a se servi complet de instrumentul său, omul se simte obstrucţionat şi în celelalte părţi constituente, rezultă o dizarmonie între corpul fizic şi celelalte părţi. Astfel sistemul fizic devine dur, excedează în influenţa sa şi omul nu mai reuşeşte să menţină mobil, ceea ce ar trebui să fie mobil în el. Interioritatea nu mai reuşeşte să se opună fizicului fiind blocată din interior. Omul trebuie să dedice atunci forţele sale obstacolelor, iar cele pe care nu reuşeşte să le învingă îi procură durere şi suferinţă, îl împiedică să privească în mod senin, linistit lumea înconjurătoare. Aceasta "aplecare" asupra noi înşine ne îndurcrează, devenim trişti şi întunecaţi. Viaţa ne produce doar imagini dureroase: dacă ne abandonăm lor, devenim melancolici. Avem această stare sufletească pentru că corpul fizic opune rezistentă bunăstării interioare a corpului eteric, mobilităţii corpului astral, siguranţei ferme a „Eu-lui".

Inţeleasă în acest fel, cu cunoştinţele potrivite, firea temperamentelor, multe probleme ale vieţii ne vor rezulta mai clare; vom reuşi chiar să le rezolvăm în mod practic, ceea ce altfel n-am putea.

Dacă privim anumite aspecte ale vieţii, ne va apare clar şi evident amestecul celor 4 părţi constituente umane.

Să observăm acum cum se manifestă temperamentele în exterior. Credem că colericul în inferioritatea sa are un centru puternic şi robust. Când predomină „Eu-ul", omul vrea să iasă în evidentă oricare ar fi obstacolele exterioare, vrea să fie în centru. Acesta este „Eu-1" războinic. Vorbim despre imagini de conştiinţă. Corpul fizic este format după modelul corpului eteric; corpul eteric după cel a corpului astral. Aceasta ar crea omul în cele mai variate forme. Echilibrul dintre împlinirea (plinătatea) şi varietatea

creşterii este menţinut de „eu" şi de forţele sângelui. Dacă „Eu-1" este în excedent aceasta ar putea să blocheze creşterea. De fapt blochează dezvoltarea celorlalte părţi constituente ale naturii umane şi nu permite corpului astral şi celui eteric să se afirme. In temperamentul coleric atât statura, cât şi tot complexul figurii externe exprimă clar activitatea interioară şi natura specială şi profundă a „Eu-lui" închis în sine însuşi. De obicei colericul se prezintă cu o creştere reţinută. Putem da multe exemple din viaţă, istoria culturii ne vorbeşte despre filozoful Johan Gottlieb Fichte. Deja din exterior arăta a coleric. Fizicul şi figura sa păreau că au fost blocate din creştere şi că în mod clar şi alte părţi ale naturii sale au fost reprimate în favoarea „eu-lui". În el nu predomina corpul astral cu capacitatea sa de a plăsmui, ci „eu-l" care delimitează şi susţine forţele de formare. Această structură scundă şi îndesată (robustă) este tipică la persoanele care au o voinţă eminent viguroasă, în care „E-ul" pune frâne liberei capacităţi formatoare a astralului. Un alt exemplu clasic de coleric e Napoleon „micul general" rămas „mic" tocmai pentru că „Eu-1" a limitat în el activitatea celorlalte părţi constituente. In el se poate vedea clar cum a fost reţinut din creşterea staturii, cum forţa „Eu-lui" acţionează în el pornind de la spirit, cum natura interioară se revarsă în exterior. Să observăm acum fizionomia colericului şi cea a flegmaticului. Cum apar vagi trăsăturile acestuia din urmă, cum ar fi puţin potrivită fruntea acestuia la un coleric!! Ochiul relevă în mod special forţa formatoare a corpului astral sau pe cea a „Eu-lui". Colericul are ochiul stabil şi sigur; culoarea sa, uneori neagră ca şi cărbunele, relevă o lumină interioară vie, care iluminează totul; există chiar şi o lege după care colericul, care centrează forţa „Eu-lui" său în interior, nu lasă posibilitatea corpului astral să coloreze ochiul cum se întâmplă la ceilalţi oameni. Oricât de puţină experienţă am avea, în ceea ce priveşte colericul 1-am putea recunoaşte chiar daca 1-am vedea doar din spate în timpul mersului, ajunge să-i vedem pasul ferm în care se găseşte toată forţa voinţei. Deja la copilul coleric vom vedea acest mers ferm şi sigur. El nu sprijină piciorul de pământ ci îl apasă cu putere, ca şi cum ar vrea să lase urma sa întipărită.

Tot omul poartă în sine profund imprimată natura sa intimă şi ne-o dezvăluie astfel. Cu asta nu vrem să spunem că colericul trebuie să fie de statură scundă iar sangvinicul, înalt. Statura fiecărui individ va fi măsurată doar în funcţie de tendinţa sa de a creşte; la fiecare caz în parte vom analiza în ce proporţie se alia creşterea sa cu restul figurii .

Observăm temperamentul sangvinic; deja de mic copil îi este caracteristică privirea care rapid se îndreaptă spre un obiect şi tot atât de repede se îndepărtează de acesta. E o privire drăguţă, veselă. Strălucesc bucuria şi mulţumirea interioară care sunt expresia interiorităţii umane care provine din mobilitatea corpului astral, ce predomină în sangvinic. El va lucra şi asupra celorlalte părţi cu mobilitatea vieţii sale, redând mobilitate cât mai multă aspectului exterior al naturii umane. În toată fizionomia, în toată figura ca şi în gesturi, putem recunoaşte expresia mobilităţii, a volubilităţii, a fluidităţii corpului astral. In el, corpul astral are înclinaţia spre a construi, a forma. Interioritatea se exteriorizează de aceea sangvinicul e zvelt şi flexibil. Chiar şi în figura zveltă, în structura osoasă, se exprimă mobilitatea interioară a corpului astral şi chiar şi în musculatura lungă. Se vede şi în manifestările subiectului şi nu e nevoie să fi clarvăzător ca să-ti dai seama că omul e sangvinic sau coleric.

Când colericul merge, el „plantează" piciorul în pământ la fiecare pas, ca şi cum nu ar dori doar să-1 atingă ci să se şi „scufunde" puţin; pasul sangvin este uşor şi săltăreţ.

În pasul săltăreţ, aproape de dans al copilului sangvinic vedem expresia mobilităţii corpului astral. Temperamentul sangvinic apare clar la vârsta copilăriei, când se manifestă forţa modelatoare (plăsmuitoare).

În structura exterioară găsim şi trăsături mai fine. Dacă pe fata colericului trăsăturile sunt dure, adânc imprimate, sangvinicul are linii mobile, expresive şi schimbătoare. Copilul sangvinic dimpotrivă, are chiar calitatea interioară de a-şi transforma propria fizionomie. Până şi după culoarea ochilor putem stabili expresia sangvinicului. Am văzut cum ochiul negru al colericului ne vorbeşte despre interioritatea sa „închisă", despre natura „eu-lui" său. Privind sangvinicul, în care „Eu-1" are rădăcini mai puţin profunde şi la care corpul astral revarsă toată mobilitatea sa, vedem că predomină ochiul albastru. Un raport intim este între ochiul albastru şi lumina interioară invizibilă a omului, cea a corpului astral.

Multe şi variate sunt semnele care ne arată temperamentele în aparenţa exterioară; cvadrupla natură umană ne ajută să înţelegem enigma animică a temperamentelor. Adevărul e că o cunoaştere profundă a naturii umane ne arată că cele 4 temperamente erau cunoscute deja în antichitate. Ştiind că exteriorul este doar o oglindă a spiritului, învăţăm să cunoaştem omul pornind de afară, până în fiecare conexiune a sa, în toată transformarea sa. Învăţăm şi cum să tratăm diferitele temperamente atât în noi cât şi în copii. Educatorul trebuie să fie atent în mod special cărui temperament se adresează. O cunoştinţă într-adevăr vitală a naturii temperamentelor este indispensabilă, atât pentru a te orienta cu înţelepciune în propria viaţă, cât şi pentru arta pedagogică, ambele vor avea mult de câştigat.

In continuare vom observa cum se manifestă în exterior în forme fizice temperamental flegmatic. Ştim că în el predomină activitatea corpului eteric (vital) exprimat fizic prin sistemul glandular, şi animic prin placiditate, echilibru interior. Când într-un subiect de acest fel, nu numai că există un echilibru interior al forţelor formatoare ci apare şi un exces al forţelor de bunăstare ele se acumulează în corp şi individul devine corpolent sau chiar gras. In exuberanţa corporală, în elaborarea părţilor grase acţionează în mod particular capacităţile formative interne ale corpului eteric, în toate acestea se oglindeşte satisfacţia internă a flegmaticului. Această lipsă a schimburilor de activităţi între intern şi extern este cauza pasului neglijent şi târât al flegmaticului, care pare că nu vrea să se adapteze terenului:"nu ştie" să proptească bine piciorul şi nici să se raporteze lucrurilor din jur.

Că este puţin capabil de a stăpâni formele inferiorităţii sale se poate vedea din întreaga lui persoană. Temperamentul flegmatic are caracteristică fizionomia imobilă, apatică, chiar şi privirea este stinsă şi incoloră, în timp ce ochiul colericului scânteiază viu şi înflăcărat, recunoaştem în flegmatic expresia placidităţii corpului eteric, întoarsă doar spre interior.

Melancolicul în schimb este incapabil de a servi din plin de instrumentul fizic, care-i opune rezistenţă şi nu îl lasă să se servească de el. El are capul de obicei aplecat înainte, nu are forţa de a-1 ţine drept din ceafă; capul aplecat ne spune că forţele interioare care ar trebui să-1 ţină drept nu se pot dezvolta în mod liber. Privirea se apleacă şi ea şi ochiul se înceţoşează. Nimic nu este în el din fulgerul negru al ochiului colericului, acea privire denotă neândemânarea melancolicului faţă de instrumentul său fizic. Pasul este şi el măsurat, ferm dar nu este pasul decis al colericului, nu aminteşte de solemnitatea acestuia, este într-un

fel, târât.

Toate acestea pot fi amintite, dar viaţa umană ne rezultă cu mult mai comprehensibilă când suntem capabili să vedem activităţile ca forme ale spiritului şi să observăm cum exterioritatea omului poate reflecta interioritatea. Este mare contribuţia pe care o aduce antropozofia la rezolvarea acestor enigme; vor putea însă să se coacă fructe de viaţă practică din aceste cunoştinţe numai dacă vom aprofunda întregul adevăr din care face parte şi latura spirituală şi nu oprindu-ne la realitatea sensibilă. Doar din antropozofie poate proveni această cunoaştere capabilă să aducă sănătate întregii umanităţi şi fiecărui individ în parte.

Dacă avem această cunoaştere o putem aprofunda în practică. Va fi în mod special interesant modul de comportament pedagogic faţă de copiii mici, deoarece educaţia acestora trebuie să tină cont cu mare atenţie de temperamentele lor diferite; în copii este foarte important a şti să ghidezi si să dirijezi diferitele temperamente care se dezvoltă în ei. Dar si mai târziu în autocducaţie, va fi foarte important pentru fiecare din noi să ştim cum se manifestă propriul temperament si să ţinem cont de aceasta.

Am citat aici tipurile fundamentale care însă în viaţa de toate zilele rar ni se prezintă în aşa o formă netă. În reajitate în fiecare există tonul fundamental al unui temperament şi pe lângă el, tonalităţile secundare ale celorlalte trei. De exemplu NAPOLEON, deşi era coleric, avea în el mult dintr-un temperament flegmatic. Pentru a dobândi în viaţă o anumită stăpânire practică, e important să laşi să acţioneze asupra propriului suflet ceea ce se exprimă prin fizic.

Vom înţelege mai mult decât oricând importanţa acestora, considerând cum temperamentele pot să şi degenereze, cum pot să degenereze în mod unilateral. Ce ar fi lumea fără temperamente!? Dacă oamenii ar avea doar un temperament, lucrul acesta ar fi deosebit de plictisitor. Lumea fără temperamente ar fi plictisitoare nu numai în aparenţă ci şi în sensul cel mai înalt. Ele dau vieţii, varietate, frumuseţe, bogăţie. Nu vedem deci cum unicitatea temperamentului poate să producă în viaţă mari lucruri, ci cum unilateralitatea duce la degenerare - ne preocupă faptul că temperamentul coleric al copilului poate deveni perversitate, cel al sangvinicului volubilitate, cel al melancolicului demenţă , etc.

Atât pentru autoeducare cât şi pentru educarea în general, cunoaşterea temperamentelor, a şti să le diferenţiezi şi să le evaluezi, are o importanţă foarte mare (esenţială). Faptul că temperamentul exprimă o calitate unilaterală nu trebuie să ne împingă să nu-i cunoaştem valoarea.

Atunci când educăm noi nu trebuie să încercăm să nivelăm temperamentele, să încercăm să le facem egale, ci trebuie să le canalizăm, să le dăm direcţia justă. Trebuie să ne fie clar că temperamentul luat de unul singur conduce la unilateralitate, că expresia cea mai radicală a temperamentului melancolic este demenţa, a flegmaticului idioţenia, a sangvinicului nebunia, iar în coleric toate manifestările patologice ale naturii umane pot duce până la nebunia furioasă.

Atracţia dintre polii opuşi în temperamente creează a varietate sănătoasă, în timp ce unilateralitatea temperamentului poate fi uşor cauza unei întregi serii de necazuri în perioada dintre naştere şi moarte.

Fiecare temperament se află în pericol, mai mare sau mai mic, de a degenera. La coleric este pericol că de tânăr se va abandona mâniei, furiei, şi fără a se şti controla va dori să afirme cu aroganţă şi prin forţă propriul „Eu". Acesta este pericolul cel mai mic;

cel mai mare este prostia, tâmpenia încăpăţânată de a urma un scop oarecare specific „eu-lui" său.

La sangvinic pericolul minor este volubilitatea, iar cel major este că acest flux şi reflux de senzaţii poate duce în nebunie.

La flegmatic pericolul minor este apatia faţă de lumea externă, în timp ce idioţia constituie pericolul major.

La melancolic pericolul cel mai mic este acela de a avea o stare de incapacitate de a se elibera de tristeţe si închidere în sine, iar cel mai mare este dementa.

Să vedem însă ce rol îl are în viata practică capacitatea de a evalua, distinge, dirija şi ghida diferitele temperamente. E important ca un educator să se întrebe de exemplu: cum mă voi comporta cu un copil sangvinic? Modul de comportare va fi sugerat de cunoaşterea firii sangvinice, cât mai în profunzime. Dacă asupra modului de educare al copilului există mai multe perspective, cunoaşterea fiecărui temperament în parte are o importantă deosebită.

Pentru a ghida temperamentele e necesar a te baza întotdeauna pe elementele existente şi nu pe cele ce inexistente.

Ni se prezintă un copil cu temperament sangvinic, înclinat spre volubilitate, cu o lipsa de interes chiar şi fată de lucrurile importante, dar care cu uşurinţă se va ambala faţă de celelalte lucruri.

Copilul acesta înţelege rapid, dar tot atât de rapid şi uită; e greu să-i captezi atenţia cu ceva pentru că el îşi pierde uşor interesul şi îşi îndreaptă atenţia tot timpul spre alte lucruri, trecând de la unul la altul. Aceasta poate duce la cea mai mare unilateralitate şi vom vedea pericolul pătrunzând în adâncurile umane. Pentru astfel de copii, gânditorul materialist va sugera fără îndoială reţeta sa: pentru a educa un copil sangvinic, trebuie să-1 puneţi în contact cu alţi copii. Cine însă gândeşte corect şi concret va spune însă: dacă pentru a acţiona asupra copilului sangvinic se va căuta să se acţioneze asupra unor forţe pe care el nu le posedă deloc, nu se va ajunge la nimic. Va fi inutil să te oboseşti să educi celelalte elemente ale naturii sale, pentru că ele nu sunt dominante în el. Dacă un copil are un temperament sangvinic, nu putem să-1 ajutăm în dezvoltarea sa impunându-i cu forţa să aibă un interes, sau altceva ce îi este în afara temperamentului său. Nu va fi de folos să ne întrebăm - ce îi lipseşte copilului? -cu ce îl putem constrânge? Va trebui să ne bazăm mai mult pe calităţile pe care el le are; încercând să-i prezentăm calităţi opuse, calităţile sale nu se vor schimba. Ele sunt nucleul esenţial al naturii sale şi deci vom reuşi doar să le modelăm. Astfel acţionând nu vom construi pe baza unor aptitudini pe care copilul nu le are ci pe ceea ce are el prin natura sa. Vom construi chiar pe natura sangvinică, pe mobilitatea corpului astral, fără a încerca să-i impunem cu forţa calităţi care depind de alte părţi ale constituţiei sale. La un puternic temperament sangvinic va trebui să apelăm chiar la acest particular temperament .

Pentru a ne comporta în mod corect în acest caz va trebui să fim atenţi la ceva sigur, concret; cât de sangvinic ar fi copilul, totdeauna este ceva care să-1 intereseze cu adevărat, un interes concret. În gcneral el trece uşor de la un lucru la altul dar practica ne demonstrează că întotdeauna există ceva care să-1 intereseze cu adevărat, trebuie numai să descoperim ce. După ce am descoperit, trebuie să-i acordăm o atenţie deosebită acestui lucru. E nevoie să prezentăm copilului acest lucru ca având o importanta deosebită tocmai pentru ca el să reuşească să manifeste pe deplin temperamentul său fată de acest lucru fată de care are un interes. Lucrul acesta care îi place şi nu-1 lasă indiferent trebuie

să-i fie prezentat într-o lumină specială pentru că el trebuie să înveţe să aplice bine în practică temperamentul său. Putem acţiona întorcându-ne mereu la acel lucru, redescoperindu-1 mereu, acţionând astfel asupra forţelor pe care copilul le are în el. Nu va putea niciodată să se intereseze mai serios de un lucru doar pentru că îi este impus cu forţa. El va avea interes fugar nu numai pentru lucruri ci şi pentru persoane, evenimente etc. - experienţa va demonstra însă că el oricât de volubil va fi, va găsi persoane de care va fi capabil să se afecţioneze pentru o durată mare. Ori că reuşim noi să fim aceste persoane, ori că reuşim să i le aducem alături, interesul lui se va trezi. Trebuie căutat în mod just, deoarece în copilul sangvinic interesul se poate trezi numai prin intermediul iubirii faţă de o anumită persoană. Dacă interesul şi iubirea se deşteaptă în el fată de o persoană, aceasta va face miracole şi temperamentul unilateral al copilului se va echilibra. Mai mult decât în oricare alt temperament, în cel sangvinic copilul va avea nevoie de a iubi o anumită persoană.

Va trebui să se facă totul pentru a trezi iubirea într-un astfel de copil. Iubirea este cuvântul magic. Educaţia copilului sangvinic trebuie făcută toată în funcţie de iubirea pe care el o are faţă de o anumită persoană. Părinţii şi educatorii trebuie să facă astfel ca interesul pentru lucruri să dureze nu datorită constrângerii externe,el trebuie să dureze pentru că acest copil a fost condus, ghidat să simtă o afecţiune specială pentru o persoană. El trebuie să simtă această afecţiune personală, această dragoste. Trebuie să ne facem iubiţi de el. Aceasta este sarcina noastră în ceea ce priveşte copilul sangvinic. Educatorul trebuie să fie atât de abil încât să reuşească să-1 facă pe copil să iubească acea persoană (pe el însuşi sau pe o alta).

Mai mult, în educarea copilului sangvinic ne putem baza tocmai pe firea aceasta a lui, care se manifestă prin incapacitatea sa de a se interesa de ceva mai serios. Să vedem ce putem face.

Să-1 înconjurăm de lucrurile care par a-1 interesa cât de cât mai serios. Pe anumite perioade să-1 ocupăm pe copil cu obiecte pentru care e normal să aibă un interes trecător (obiecte care nu merită o atenţie deosebită) şi care să-i permită sa-şi manifeste apucăturile sale sangvinice. Să lăsăm ca aceste obiecte să vorbească firii lui, să acţioneze asupra lui; apoi să-i luăm aceste obiecte astfel ca în el să apară dorinţa de a le re-avea, atunci să i le dăm din nou. Trebuie ca aceste obiecte să acţioneze asupra lui după cum elementele lumii înconjurătoare acţionează asupra temperamentului lui. Este important deci să găsim lucrurile cu care temperamentul lui se poate desfăşura în plin.

Apelând la ceea ce e si nu la ceea ce nu e, practica vieţii ne va demonstra că forţa sangvimcă unilaterală poate fi ghidată către lucruri mai importante. Ajungem prin intermediul unui cerc vicios. Este bine să ne îngrijim din copilărie deja că temperamentul să aibă dezvoltarea potrivită (justă), altfel , adesea adultul va trebui să se ocupe singur de propria educaţie.

Până când temperamentele se menţin în limitele normale, ele constituie latura frumoasă a vieţii, latura variată şi mare. Cum ar fi de aridă viata dacă oamenii ar avea toţi acelaşi temperament?!!

De multe ori va fi însă necesar şi la o vârstă înaintată să ne autoeducăm pentru a corecta anumite laturi unilaterale ale propriului caracter. Chiar şi atunci va fi inutil să te forţezi să ai un interes pentru anumite lucruri; ar fi mai bine să-ţi zici „am un temperament sangvinic, din acest motiv caut obiecte pe care abia le ating şi care nu merită un interes constant. Mă ocup în schimb de lucrurile faţă de care cu avânt şi pe

bună dreptate aş putea să-mi pierd interesul chiar în momentul următor".

Să presupunem acum că temperamentul coleric al fiului nostru ne îngrijorează că s-ar putea dezvolta în mod unilateral. Aici nu va mai fi de folos sistemul utilizat pentru sangvinic;nu e uşor ca un coleric să se afecţioneze de o persoană, în mod diferit va trebui să ne apropiem de el în raporturile cu ceilalţi.

Tot calea indirectă ne va ajuta şi în cazul colericului să-i ghidăm dezvoltarea, în acest caz cuvintele magice pentru educarea sa vor fi : STIMA Şi RESPECT ÎN FAŢA AUTORITĂŢII. In faţa colericului trebuie să ne arătăm întotdeauna, în sensul cel mai înalt, demni de toată admiraţia, respectul şi stima. Aici nu este cazul ca şi cu sangvinicul să-i cucerim dragostea prin calităţile noastre personale; în schimb trebuie să aibă credinţa că întotdeauna ştim foarte bine despre ce vorbim. Trebuie să ne demonstrăm experţi şi instruiţi asupra tuturor lucrurilor ce ne înconjoară şi să avem mare grijă să nu ne prindă vreodată în eroare. Copilul coleric nu va trebui niciodată să creadă că nu suntem în stare să-i dăm explicaţiile pe care le cere sau sfatul necesar pentru ceea ce are intenţia să facă.

Fiţi atenţi deci să conservaţi autoritatea necesară şi să ţineţi frâiele, să nu vă arătaţi niciodată perplecşi sau nehotărâţi asupra sfatului ce aşteaptă să i-l daţi. Copilul trebuie să fie mereu sigur că educatorul este capabil, altfel partida e pierdută. Cum dragostea pentru cineva este cuvântul magic pentru sangvinic, stima şi respectul pentru o persoană sunt cele pentru coleric.

Cine trebuie să educe un fecior coleric, să ţină cont şi de faptul că acesta are nevoie mai ales să pună în acţiune energiile sale interioare puternice, să le dezvolte. Trebuie să-i facem cunoscute dificultăţile vieţii. Când ameninţă să exagereze cu firea sa colerică, metoda educativă va trebui să-1 pună în contact cu tot ceea ce e dificil de depăşit: Inconjurându-l de situaţii dificile va trebui să-l instruiţi asupra dificultăţilor vieţii. Se vor alege lucruri care să-i opună rezistenţă. Trebuie să întâlnească rezistenţă, nu trebuie să-i fie viaţa prea uşoară - nu încercaţi să-i uşuraţi prea tare viaţa; este util ca dimpotrivă să-i creaţi obstacole astfel încât temperamentul său să nu fie reprimat, ci să se poată exprima în lupta cu dificultăţile ce trebuie depăşite.

In van se va opune cu mijloacele violente, cu răbufniri; va trebui să-i fie prezentate lucruri pentru care trebuie să-şi desfăşoare forţa, pentru care e justificată desfăşurarea temperamentului său. Copilul coleric va trebui să înveţe să lupte cu lumea obiectivă pentru o necesitate interioară a sa. De aceea e bine ca lumea sa fie sistematizată în aşa fel încât să-şi poată desfăşura temperamentul, trecând peste obstacole şi dificultăţi de orice tip; mai mult, va fi bine ca obstacolele să fie lucruri neimportante, prostii: va fi bine să facem să efectueze acţiuni care cer o mare cheltuială de energie, in care firea sa se poate manifesta plenar, în timp ce de fapt vor fi faptele cele ce vor învinge iar forţa utilizată nu va fi valorat nimic contra lor. Astfel colericul va învăţa să respecte „asaltul" faptelor care i se opun.

Există şi o cale indirectă, potrivită pentru a educa temperamentul colericului. În acest scop este necesar să trezim înainte de toate respectul şi veneraţia fată de educator arătându-i că acesta e în grad de a depăşi obstacole pe care el încă nu poate. E necesar să-i inspirăm reverenţă, stimă, în special pentru ceea ce educatorul este capabil să facă în faţa obstacolelor prezentate de lucruri. Un mijloc potrivit ar fi ca feciorul să stimeze ceea ce educatorul ştie să facă, aceasta este calea de a te apropia de educaţia colericului.

E foarte dificil să-l educi şi pe melancolic. Ce putem face ca să ocolim gravele pericole ce ameninţă unilateralitatea sa, dacă nu putem să-i implantăm în mod artificial ceea ce nu are? Să ţinem cont că el are tendinţa de a se opri în faţa obstacolelor. Pentru a orienta în mod just această caracteristică a temperamentului său, va trebui să-l ghidăm din interior către exterior. De mare importantă în acest caz este să nu ne facem iluzii că vom putea să-l obligăm în vreun fel să se "smulgă" din durerea şi starea sa proastă; datorită firii sale el are tendinţa de a se închide în sine pentru că instrumentul corpului fizic îl blochează. Trebuie deci să ne bazăm pe ceea ce are şi să întărim aceasta.

E necesar ca educatorul să ştie că este bine să-i arate melancolicului că durerea în lume există, aceasta va avea o mare valoare pentru melancolici. Dacă vrem ca educator să ne ocupăm de un asemenea copil va trebui şi în acest caz să găsim punctul just de la care să plecăm. Este predispus suferinţei şi indiferenţei; aceste dispoziţii sunt în intimul său şi nu vom putea să le violăm ci doar să le deviem.

Mai trebuie spus şi că melancolicului trebuie să-i arătăm cum omul în general poate suferi. Să-l ajutăm să trăiască şi să experimenteze durerea în viată, durerea justă, suferinţa care are un sens, pentru ca el să înveţe că există lucruri care într-adevăr îl pot face să şuiere. Acesta este punctul important. Dacă vom încerca să-1 distragem, vom obţine doar un lucru: se va închide în sine. Nu trebuie să credem că distrăgându-1 îl vom uşura. Dacă-l ducem undeva ca să se relaxeze sau să se distreze, el se va închide tot mai mult în sine, faptul de a-i aduce bucurie nu-1 va face decât să se adâncească în propria melancolie. Să nu ne facem iluzii că-1 vom vindeca înconjurându-1 de persoane vesele; mai bine să-i oferim experienţa unei dureri justificate. Să-1 distragem arătându-i exemple de suferinţă ale altora; să observe si să tragă concluzia că în viată sunt lucruri care provoacă durere. Ca să nu împingem lucrurile până la exagerare uneori îl vom distrage dar să ne amintim totuşi că trebuie să-1 distragem pe feciorul melancolic făcând în aşa fel ca lucrurile din jur să suscite în el durerea .

Copilul melancolic nu e uşor de condus dar chiar şi pentru el există un mijloc magic pentru aceasta. După cum pentru copilul sangvinic este dragostea cea care va face miracole, cum pentru coleric este stima, respectul pentru calităţile deosebite ale educatorilor, aşa este de o importanţă decisivă pentru melancolic ca el să vadă în educatorii săi, persoane încercate de viaţă, persoane ale căror cuvinte şi acţiuni sunt înnobilate de durele experienţe avute. E nevoie ca elevul să simtă că educatorul său a suferit într-adevăr în nişte întâmplări dureroase. Trebuie să-i atragem atenţia asupra miilor de dificultăţi ale vieţii pe care destinul i le-a pus în faţă. E un mare noroc pentru melancolic să poată creşte pe lângă o persoană care a trecut prin experienţe dificile; în acest fel un suflet acţionează asupra celuilalt în modul cel mai potrivit. Când copilul melancolic simte că are alături o persoană care ştie să-i povestească o poveste reală de durere şi necazuri provocate de lumea externă, în contrast cu înclinaţiile morbide şi (mohorâte) ale elevului, fondate numai pe interioritate, atunci el participă la cazurile de suferinţă justificată, atunci el prinde curaj. Cine deci va şti ca prin poveştile sale să exprime cu adevărat sensul viu al probelor grele pe care soarta i le-a impus,va fi o adevărată binecuvântare pentru copilul melancolic. Va fi util să nu neglijăm dispoziţiile congenitale ale copilului, nici măcar cele privind lucrurile cu care îl vom înconjura. Pe cât va părea de straniu aceasta va trebui să procurăm obstacole adevărate cu care să presarăm drumul lui prin viaţă, astfel îi vom procura o cauză justă pentru a suferi şi a fi

îndurerat.

Cea mai bună metodă educativă pentru copilul melancolic este să-i deviem acea stare interioară de suferinţă şi durere care există în el cu tendinţa congenitală pentru a-l ghida către lucruri care sunt în afara lui, procurându-i obstacole şi dificultăţi exterioare. Sufletul copilului se va obişnui aşa încet - încet să aleagă alte căi.

Un astfel de comportament va fi recomandat şi în caz de autoeducare: să reţinem că este întotdeauna bine să ne folosim de dispoziţiile şi forţele care există deja în noi, manifestându-le nu reprimându-le. Dacă de exemplu în noi predomină temperamentul coleric până la a ne deranja;va trebui să lăsăm ca această forţă din noi să se desfăşoare, căutând ocaziile care o anulează, o spun, totdeauna in legătura cu lucruri neimportante, uşuratice. Dacă firea noastră tinde spre melancolie, vom face bine să căutăm necazurile şi durerile justificate ale vieţii în genera; vom putea astfel să dăm afară din noi melancolia şi să readucem echilibrul.

Să trecem la temperamentul flegmatic. E dificil pentru un educator să găsească modul just de a se comporta fată de un copil flegmatic, pentru că e greu să avem o influenţă asupra lui. Totuşi o modalitate există. Şi în acest caz ar fi o eroare să dorim să-l scuturăm violent pe acest flegmatic care se simte atât de bine. Cu forţa nu-i vom trezi interesul asupra niciunui lucru. Şi aici va trebui să ţinem cont de calităţile pe care le are. Flegmaticul mai ales când e copil se ataşează mult de un lucru anume. Dacă îl vom înconjura deci de tot ceea ce are nevoie acest lucru nu poate decât să-i facă bine. El are nevoie şi de un raport viu cu prietenii săi. Pentru toţi copii compania şi prietenii sunt indicaţi, dar mai ales pentru flegmatic. Trebuie să aibă prieteni cu interese din cele mai diferite. Nimic nu este în copilul flegmatic de care să te poţi lega; va fi greu să se intereseze de lucruri şi evenimente. Iată de ce trebuie pus în contact cu alţi copii de aceiaşi vârstă. A lua parte la evenimente dacă e posibil ale altora va fi un mijloc eficace de educare.

Pentru cât va fi el indiferent faţă de mediul său, interesul său va putea fi trezit de acţiunea pe care o va avea asupra lui interesul amicilor săi. Singurul lucru care-l va putea aţâţa va fi să fie supus acţiunii sugestive a intereselor altora. E important deci pentru educarea flegmaticului să-i trezim interesul, făcându-l să trăiască prin reflexie pasiunile altora, ducându-l să participe la experienţele şi interesele prietenilor săi, la fel cum pentru melancolic este important să participe la durerea altora. Să rezumăm: - mijlocul cel mai bun de a educa flegmaticul este acela de a-i trezi interesul prin intermediul intereselor celorlalţi. Copilului sangvinic îi e necesară ataşarea de o altă persoană; flegmaticului prietenia cu cât mai mulţi copii de vârsta lui. Va fi aceasta singura cale pentru a trezi energiile latente în el. Lucrurile luate pur şi simplu nu au efect asupra flegmaticului. Obiectele casnice, temele de şcoală nu vor reuşi să-l intereseze decât pe cale indirectă, prin intermediul interesului altor copii. Când lucrurile se reflectă în alte persoane ele se reflectă şi în sufletul copilului flegmatic. Trebuie totodată să-i procurăm evenimentele şi să-i aducem obiectele în jur, pentru care e necesară flegma sa. E necesar să dirijăm flegma sa către obiectele pentru care trebuie să fi flegmatic. Astfel adesea vom obţine mari rezultate cu tânărul.

Dar şi la o vârstă mai matură dacă ne dăm seama că suntem ameninţaţi de flegmă excesivă, trebuie să trecem la autoeducare. Vom încerca atunci să-i observăm pe oameni şi ceea ce îi interesează. Aceasta o vom face până când vom fi capabili să ne utilizăm intelectul şi raţiunea, să căutăm obiecte şi circumstanţe cu totul indiferente, faţă de care e

just să fim flegmatic. Cu cele ce le-am expus până aici, constatăm că pedagogia ştiinţifico-spirituală se bazează pe ceea ce este în individ si nu pe ceea ce nu este.

Să facem un rezumat:

Sangvinicul va fi bine să crească ghidat de o mână energică, având lângă el pe cineva capabil să-1 inspire din exterior, prin intermediul caracterului său şi a unei iubiri sincere. Nimic nu este mai bine pentru sangvinic de cât ataşarea din iubire de o anumită persoană.

Pentru **coleric** în schimb e necesară nu numai iubirea ci şi stima, şi aprecierea capacităţilor, acţiunilor a comportamentului cuiva.

Melancolicul va ii norocos dacă va fi încredinţat cuiva care a avut o viaţă grea şi dificilă. Melancolicul are nevoie să iese din el însuşi, învâţând să privească lucrurile cu alţi ochi, să-şi deschidă inima lui către sentimentele de simpatie, de compasiune justificată faţă de un lucru dureros, un destin dureros. Vom avea o dezvoltare sănătoasă la melancolici dacă nu-i vom lăsa să se abandoneze prea mult în afecţiunea pentru o persoană, la consideraţia unei valori personale ei vor avea compasiune pentru un destin dureros, pentru destinul altcuiva.

Modul cel mai bun de a trata cu un **flegmatic** va fi de a-1 determina să ia parte activă la interesele altora, la activităţile şi planurile pe care alţii şi le propun şi să-1 stimulam indirect prin intermediul activităţilor altora.

Sangvinicul trebuie să-şi poată dezvolta dragostea şi ataşamentul pentru o persoană.

Colericul trebuie să poată să-şi dezvolte consideraţia şi respectul pentru capacităţile unei persoane.

Melancolicul trebuie să-şi poată dezvolta o inimă miloasă faţă de destinul altcuiva.

Flegmaticului trebuie să-i arătăm cât sunt de importante interesele altcuiva.

Aceste principii educative ne arată cum ştiinţa spiritului penetrează profund în problemele vieţii practice. Când studiem detaliile intime ale vieţii ne apare adevărata importanţă practică a cunoştinţelor spirituale. Cine le cultivă devină abil în a înfrunta viaţa. Pentru a atinge obiectivele pe care viata ni le impune trebuie să studiem secretele care sunt dincolo de câmpul sensibil. Numai ştiinţa spiritului e capabilă să ilustreze temperamentele, să le studieze în profunditate şi poate fi aplicată, ca o adevărată binefacere atât în tinereţe cât şi ca adulţi.

Şi pentru autoedueaţie ea va avea o valoare imensă pentru că în acest domeniu a cunoaşte temperamentele ne va fi foarte util.

Cu inteligenţa noastră vom reuşi să recunoaştem singuri că temperamentul nostru sangvinic ne joacă tot felul de feste şi ameninţă să ne atragă într-o viaţă inconstantă, să ne facă să sărim de la un lucru la altul. Putem să remediem aceasta numai dacă o luăm pe calea cea bună.

Sangvinicul nu-şi va atinge scopul spunându-şi: am un caracter sangvinic şi trebuie să mă dezobisnuiesc. Intelectul utilizat în mod direct în acest caz e adesea doar un obstacol. Nu este însă clar dacă este utilizat in mod indirect. Intelectul în acest caz este forţa animică cea mai slabă. Printre forţele cele mai puternice ale sufletului, ce apar în temperamente, intelectul va fi foarte puţin util; va trebui să acţionăm pe cale indirectă. Oricât am spune cu bună credinţă: "opreşte-te odată asupra unui lucru" temperamentul sangvinic ne va juca încă şi încă, tot felul de feste. Putem să ne bazăm doar pe forţele pe

care le avem. Dincolo de raţiune trebuie să fie şi alte forţe. Sangvinicul se poate baza şi pe altceva în afară de temperamentul său sangvinic?

Şi în autoedueaţie e necesar să încercăm să facem ceea ce intelectul ar putea face în mod direct. Trebuie să contăm pe propria noastră sangvinitate căci a ne face reproşuri nu serveşte la nimic. Trebuie deci să utilizăm propriul temperament sangvinic când e necesar şi justificat. Trebuie să încercăm să ne pierdem interesul faţă de lucrurile pentru care avem interes (să ne dezinteresăm). Intelectul va putea să ne creeze anumite experienţe pentru care să fie justificat interesul pe scurtă durată a sangvinicului. Să încercăm să ne transferăm în mod artificial în asemenea situaţii în care să acumulăm în jurul nostru obiecte care nu au pentru noi nici un interes. Dacă şi prin lucruri mici vom reuşi să creăm circumstanţele pentru care să avem un interes superficial, aceasta va servi pentru a trezi în noi ceea ce e necesar. Toate astea, dacă experimentul va fi făcut pe o perioadă destul de lungă, ne va face să dezvoltăm în noi forţe pentru modificarea temperamentului.

Şi colericului ştiinţa spiritului îi sugerează un mod special pentru a se "vindeca".Pentru acest temperament este foarte util să fie alese obiecte şi să fie create cu inteligentă condiţii care să pună în evidentă absurditatea propriilor ieşiri de mânie şi furie. Când un coleric îşi dă seama de propria furie încearcă să se manifeste, trebuie să caute să creeze condiţii în care faptul de a ieşi victorios să nu ceară atât de multă fortă; să caute fapte exterioare care pot fi depăşite uşor şi să încerce totdeauna să-şi manifeste forţele în modul cel mai intens atunci când e vorba de fapte şi evenimente fără importantă. Astfel se va măsura cu inepţii care nu-i vor opune rezistentă, orientându-şi firea în mod just şi corectând temperamentul său unilateral.

Dacă cumva ne ameninţă o melancolie excesivă, vom căuta adevărate obstacole exterioare, luându-le apoi în consideraţie în adevărata lor configuraţie, deviind aşa capacitatea noastră de suferinţă, durerea noastră, asupra unor obiecte externe. Aici,va fi de ajutor raţiunea. Temperamentul melancolic nu trebuie să neglijeze durerile şi pedepsele vieţii ci trebuie să le caute, trebuie să participe la durere, la suferinţă până când propria durere va fi îndepărtată către evenimentele şi obiectele juste.

Dacă în schimb suntem flegmatici şi nu avem interese, e bine să ne dedicăm pe cât posibil unor lucruri de interese minime şi să ne procurăm motive pentru a ne plictisi cu adevărat. Flegma noastră va fi "vindecată" în mod radical si ne vom dezobişnui complet de ea. Astfel e bine ca flegmaticul să-si imagineze că trebuie să se intereseze de un lucru, căutând lucruri care merită maxima indiferenţă. Trebuie să căutăm ocupaţii de faţă cu care flegma are toate drepturile să existe, astfel încât el să o poată manifesta în mod liber. In acest fel el va învinge propria flegmă chiar dacă ea ar ameninţa să-1 copleşească în mod unilateral.

Astfel se operează asupra a ceea ce există şi nu asupra a ceea ce nu există. Mulţi care se dau drept realişti, cred de exemplu că melancolicului trebuie să-i procurăm tocmai ceea ce este în contrast cu natura sa. Dar cine gândeşte cu adevărat şi concret apelează la tendinţe şi la înclinaţiile deja prezente în noi.

Ştiinţa spiritului, nu numai că nu vrea să ne înstrăineze de viaţă şi realitate, ne luminează pas cu pas drumul către marile adevăruri şi ne instruieşte cum să ne ţinem mereu de realitate.

Sunt visători cei ce cred că pot să se conformeze, să se ţină de aparenţele sensibile. Trebuie să avem motive mult mai profunde dacă vrem să ne apropiem de

această realitate: vom ajunge să înţelegem complexitatea vieţii dacă ne vom ocupa de aceste lucruri.

Sensul nostru practic va deveni tot mai individual, dacă nu vom fi obligaţi să respectăm o reţetă generală nu trebuie să dorim să înlocuim volubilitatea cu un comportament serios, ci să observăm care sunt calităţile existente pentru a le trezi. Dacă omul este problema cea mai mare a vieţii şi vrem să rezolvăm enigma pe care el o prezintă trebuie să ne adresăm ştiinţei spiritului deoarece doar ea este capabilă să o rezolve. Nu numai omul în general este o enigmă ci şi fiecare individ în parte, fiecare om pe care îl întâlnim;fiecare individ ne prezintă o nouă enigmă pe care n-am putea-o rezolva doar cu inteligenţă. Trebuie să ajungem la individualitate. Dar aici vom putea să punem în acţiune ştiinţa spiritului, mişcând nucleul nostru interior, vom putea face din ea impulsul suprem al vieţii. Până când rămâne pură teorie, ea nu are valoare; trebuie să fie aplicată la viata umană. Drumul acesta e posibil dar, lung. Se va vedea clar dacă el duce la realitate. Atunci se vor modifica opiniile noastre şi ne dăm seama astfel că se vor modifica cunoştinţele noastre.

E un prejudiciu să credem că cunoştinţele trebuie să rămână abstracte; când devin spirituale ele pătrund în întreaga noastră muncă, întreaga noastră viată. Privim atunci viaţa în aşa fel încât să avem cunoştinţe pentru individualitate şi ele penetrează până în sentimente şi senzaţii; astfel individul va fi observat şi evaluat bine. Regulile generale, lucrurile obişnuite, comune sunt uşor de cunoscut, este uşor să vrei să conduci viaţa după ele; aceasta însă nu o permite. Ajunge atunci o cunoştinţă care să se transforme într-un sentiment pe care trebuie să-1 avem faţă de individ toată viaţa. Atunci cunoştinţa spirituală o să "curgă" în sentimentul nostru, şi astfel vom şti să evaluăm în mod just enigma pe care fiecare om ne-o prezintă.

Dar cum rezolvăm enigma pe care fiecare individ ne-o propune? O rezolvăm stabilind cu el un raport armonios. Pătrunşi de adevărata înţelepciune a vieţii, enigma fundamentală a vieţii situată în fiecare dintre noi, va ieşi la iveală. Enigma generală a omului se poate rezolva prin intermediul imaginilor. Enigma individuală nu se poate însă rezolva cu idei şi concepţii abstracte ci cu înţelegerea fiecărui caz în parte. Aceasta e posibil numai dacă ştim ce este în adâncul sufletului. Ştiinţa spiritului este ceva care lent, puţin câte puţin, se revarsă în toată inima noastră, în sufletul nostru şi le dă capacitatea să pătrundă nu numai marile şi vastele legături ci şi detaliile cele mai mărunte.

Ştiinţa sufletului face ca atunci când un suflet stă în faţa altuia iar acesta din urmă cere dragoste, dragoste să primească;Când cere altceva , altceva să primească. Mulţumită unei astfel de înţelepciuni adevărate a vieţii se stabilesc fundamentele vieţii sociale. Aceasta înseamnă rezolvarea unei enigme în orice moment. Antropozofia nu acţionează prin intermediul predicilor, avertismentelor.

Acestea sunt cunoştinţele care pot acţiona în toate fibrele noastre, care pot domina toate acţiunile noastre în viaţă. Astfel ştiinţa spiritului devine adevărata artă a vieţii, iar aceasta se va vedea mai ales în caracteristicile umane intime, în temperamente. Dacă privim o persoană în ochi nu aprofundam numai enigma sa, ci încercăm să-1 iubim, facem să curgă iubirea din individualitatea noastră către cea a celuilalt, se formează atunci cel mai frumos dintre raporturile umane.

Antropozofia nu are nevoie de demonstraţii teoretice: viaţa ne demonstrează adevărul. E clar că obiecţii se pot face la orice. Probele reale sunt cele pe care viata ni le aduce; iar viata nu poate decât să confirme pas cu pas adevărul despre ceea ce gândim,

observând omul după cunoştinţele ştiinţifico-spirituale. Ele constau într-o cunoaştere armonică şi spirituală de viaţă arzătoare până la secretele sale cele mai profunde.

RĂSPUNSURI LA ÎNTREBĂRI DUPĂ CONFERINŢA DIN BERLIN DIN 4 MARTIE 1909

ÎNTREBARE: Există şi subiecţi în care nu se manifestă în mod special nici unul din temperamente? Dacă da, ce domină în acest caz?

Doctor Steiner: este adevărat, există subiecţi în care, ca să zicem aşa, nu se prezintă în mod relevant nici o coloraţie particulară de temperament. Totuşi un fin observator va putea vedea că unul din temperamente apare puţin mai mult. Plecăm de la premiza că atunci când vorbim despre temperamente nu putem spune totul legat de ele. Astfel, dorind să clarificăm anumite fenomene ce se prezintă în viaţă ar trebui din nou să vorbim despre fiecare temperament în parte, ar trebui să arăt cum în fiecare apar mai mult anumite caracteristici din părţile sale constituente, şi cum fiecare are deci un temperament mai evident. Dar o parte a entităţii umane poate să acţioneze asupra celorlalte. Studiind astfel comportamentul lui Napoleon, putem să vedem că faţă de anumite lucruri se comportă in mod foarte flegmatic şi putem deci să spunem: în fiecare se găsesc nuanţe a celor 4 temperamente, iar cel mai evident este cel care derivă dintr-un anumit exces.

Daca a fost spus despre corpul astral că funcţionează în exces (si nu e acelaşi lucru să spunem că el are o dominare prevalentă asupra celorlalte părţi) aceasta înseamnă că în unii el operează mai mult decât normal. Poate că corpul astral este mai activ, că nu este în armonie, aceasta e valabil si pentru corpul fizic. Se pot în acest caz, neutraliza excesele şi poate astfel să se prezinte o totală lipsă de temperament. Atunci se echilibrează lucrurile care provin de la o parte sau de la alta.

Va rezulta întotdeauna de la o precisă observare animică că un temperament e dominant.

INTREBARE : Din ce derivă apariţia egoismului?

Doctor Steiner : Ar trebui să ţin prea multe conferinţe pentru a expune în mod just această temă. Egoismul pe de-o parte duce omul la individualizare. S-ar dizolva dacă n-ar putea să tină legată fiinţa sa. În cineva în care principiul „Eu-lui" predomină, dar în mod diferit de temperamentul coleric, egoismul nu e altceva decât excesiva tensiune (încordare) a principiului individualizării. Este în natura umană că poate fi în exces şi forţa care conduce la un scop. În acest fel omul poate deveni liber.

ÎNTREBARE : Ce temperament indică ochii gri?

Doctor Steiner : Trebuie să apelez la clemenţa celui ce a pus întrebarea. Nu poate fi dată aici o soluţie precisă, în acest scop ar fi necesare multe ore. Chiar şi fără a da o indicaţie precisă, pot să spun că dacă ne întrebăm ceva referitor la corespondenţa dintre ochii gri şi un temperament, trebuie ţinut cont de faptul că ochii gri, întotdeauna au tendinţa spre nuanţa unei alte culori. Sunt ochi gri-verzui, gri-albăstrui, gri-maroniu. De regulă ochii gri-albăstrui pot indica un temperament melancolic; cei gri-verzui, flegmatic. Toate astea nu pot fi exacte.

ÎNTREBARE : Melancolia e o boală de nervi?

Doctor Steiner: Ceea ce azi am arătat ca fiind temperament melancolic nu e tot una cu melancolia, în martie voi vorbi de problemele de sănătate iar cu acea ocazie va fi

posibil să vedem ceva legat de aceasta.

- Anexă -
POSIBIL ÎNDREPTAR DE COMPORTAMENT

Având în vedere faptul că foamea este o consecinţă apărută în urma intervenţiei luciferic-ahrimanice în creaţia omului, datorită faptului că s-a dat o mai mare preponderenţă corpului astral asupra corpului eteric, este considerată una din cele mai puternice ispite zilnice la care fiinţa este supusă. Luând în considerare cele prezentate în această broşură, este necesar să acordăm ceva mai multă atenţie modului în care ne hrănim cu alimente fizice. Fiecare aliment ajuns în sistemul digestiv, acţionează asupra organismului uman diferit de la individ la individ, prin nivelul vibraţional-energetic existent în respectivul aliment. De fiecare dată când acţiunea respectivă nu este în armonie cu fiinţa, structura psihologică şi nu numai, suferă anumite modificări negative, ceea ce de fapt se reflectă în viaţa de zi cu zi, în comportamentul individului şi nivelul de sănătate. Tocmai datorită acestor situaţii nu prea luate în seamă, îmi permit să fac un apel tuturor fiinţelor în curs de trezire şi să recomand o incursiune de 2 - 6 luni pentru autocunoaştere în domeniul alimentaţiei, care este foarte diferit de la individ la individ şi tot odată structurat de anumite stări : grupă de sânge, zodie, temperament, etc.

Nu este uşor, nu este simplu, dar, merită să facem această încercare, deoarece nimeni nu ne poate spune ce este "bine sau rău" să mâncăm. În această etapă de trecere din Era Peştilor în Era Vărsătorului, cerinţele sunt multiple, diverse şi foarte speciale, corespunzătoare acestor cerinţe de transformare din interiorul fiecărei fiinţe, de a face faţă noilor legi şi coordonate impuse de respectivele schimbări. Este extrem de necesar să înţelegem prezentul, este foarte important să colaborăm cu acest prezent şi este şi mai important faptul de a ne autocunoaşte, pentru că numai în această postură participăm cu toată conştienta fiinţială la acest prezent. Doar în urma unor deschideri la nivel spiritual avem posibilitatea de a percepe misiunea noastră pământească şi a faptului că au trecut acele vremuri când umbra noastră afecta mai puţin acest târâm. Ca să obţinem aceste corespondenţe, este necesară o mai cuprinzătoare organizare a Eului şi prin modul în care ne potolim foamea, iar toate aceste aspecte se vor armoniza şi în temperamentul nostru - este o temă de mare responsabilitate, în special pentru părinţi. Pentru acest deziderat vă rog să recitiţi pagina 24. În continuare, voi prezenta un minim substanţial de alimente care modifică la nivel psihic anumite comportamente umane, comportamente ce se manifestă diferit de la individ la individ şi tocmai datorită acestui fapt este important să acordăm un interes ce merită a fi studiat.

Sarea, este cel mai greu aliment prin intermediul căruia, fiinţa este puternic pământată, fiind elementul care determină o sete de nestăpânit, sete care acţionează în fiinţă negativ, deoarece un consum exagerat de apă, favorizează o pierdere însemnată de energie vitală din corpul eteric. Consumul exagerat de sare activează coleric fiinţa şi amplifică o gândire materialistă, izolându-se astfel de părintele cosmic. Oamenii care suferă de boli pentru care se recomandă un regim faţă de sare, este o atenţionare că indivizii au devenit prea pământeni.

Zahărul, este vorba aici de zahărul natural (glucoza şi fructoza) existent în mierea de albine, în fructele de sezon locale sau alte vegetale. Dulcele natural este un important

catalizator care ajută la evoluţia sufletescului uman, la organizarea Eului, Dar, o prea mare cantitate, dezvoltă în om o anumită "egoitate" nevinovată. Pofta exagerată de dulce, ne atenţionează de faptul că nu dăruim suficientă iubire celorlaţi (iubire mascată, falsă, interes sau atracţie la nivel fizic), sau nu recepţionăm corespunzător iubirea celorlalţi - fenomenul este ceva mai dezvoltat la copii. Diabetul este boala care atenţionează fiinţa de un comportament deviat fată de aceste cerinţe, când boala apare în fragedă copilărie, efectul vine din vieţile trecute.

Cafeaua, adevărata cafea este un drog foarte fin mascat care acţionează în timp foarte eficient la dezorganizarea Eului. În cele ce se vor prezenta în continuare, se referă la cafeaua din cereale prăjite (orz, secară, cicoare, năut, inka, enrilo, menado, etc.). Cosumul exagerat de 2-3 căni zilnic, afectează psihicul uman, întreţine o gândire înceţoşată şi îţi dă senzaţia în corpul astral de o anumită stare de refacere la nivel fizic. Acest stimul este valabil doar atunci când este consumată în cantităţi cu măsură în orele după amiezii: şi astfel promovează în fiinţă soliditatea spre o raţiune mai apropiată de latura motivaţiei divine.

Cartoful este o tulpină neterminată. Pentru adevărata sa maturizare este necesar de a fi păstrat în pământ, învelit în paie de grâu, care de fapt favorizează solarizarea spre care cartoful tinde. Consumul exagerat de cartofi insuficient maturizaţi şi curăţaţi de coajă, amplifică în om materialismul terestru.

Roşia, acţionează spre un anume individualism.

Grăsimile, fie că sunt de origine vegetală, sau animală, sau rezultate în organismul uman, sunt conduse de legi cosmice total diferite faţă de albumine. La constituirea grăsimilor nu participă Eul, aşa cum se întâmplă în cazul glucozei, ele fiind coordonate de Spritele Formelor ; tocmai datorită acestui fapt orice surplus de grăsime, determină focare de ardere necontrolate şi în această situaţie locul sau organul unde se produc aceste arderi, se sclerozează, iar la nivel psihic dezvoltă o activitate de natură flegmatică, dificil de controlat.

Alcoolul ajunge în organism pe mai multe căi, dar poate fi fabricat direct în interiorul sistemului digestiv datorită unor combinaţii alimentare nefavorabile. Nu întâmplător se spune că "vinul aduce uitarea". Alcoolul atentează la cele mai profunde forţe ale memoriei noastre ancestrale, un motiv în plus ca să nu ne mai amintim aproape nimic din vieţile noastre trecute. Dar, alcoolul are o acţiune nefastă şi asupra corpului vital, scurtând viata pământească; în această situaţie omul plecă în vacanţa mare mai repede decât sfârşitul anului şcolar, fără să mai apuce să-şi facă tema terestră.

Carnea la fel ca şi sarea îl înlănţuie pe om de natura pământească, amplificând în fiinţă o natură de genul: "într-atât îmi place viaţa terestră, încât renunţ la toate cerurile şi prefer sa mă contopesc întru totul cu cele pământeşti". Carnea este nocivă pentru om, deoarece în cane se aflâ un proces început în plantă, care a fost stopat în structura animală, acest proces stopat imprimă în carne un statut de mortăciune, deoarece procesul respectiv nu mai continuă şi în sistemul digestiv al fiinţei aşa cum se întâmplă când omul consumă o vegetală proaspătă. Este valabil pentru toate alimentele conservate.

Consider că aceste doar câteva atenţionări faţă de modul în care mâncăm, să trezească un mai viu interes legat de această ispită a mâncatului, prin care avem posibilitatea să corectăm, să micşorăm efectul acestei îngrozitoare ispite, datorită căreia, de foarte multe ori omul devine chiar "fericit" că a fost alungat din Rai.